

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КУДЛАЙ ПАВЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 343.985

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ
РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК ВАНТАЖІВ, СКОЄНИХ
НЕПОВНОЛІТНІМИ З РУХОМОГО СКЛАДУ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному університеті внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Ищенко Андрій Володимирович,
Київський національний університет внутрішніх справ,
професор кафедри криміналістики

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Лисенко Володимир Васильович

Національний університет державної податкової служби України,
перший заступник начальника Науково-дослідного центру
з проблем оподаткування

кандидат юридичних наук, доцент

Матвійчук Віктор Васильович

Київський національний університет внутрішніх справ,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності

Захист відбудеться 16.09.2010 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у Київському національному університеті внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського національного університету внутрішніх справ: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий « ___ » _____ 2010 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Д. Удалова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку нашого суспільства характеризується корінною зміною у всіх сферах його життєдіяльності. Перехід до ринкових відноси, виникнення нових політичних та соціально-економічних зв'язків викликали зміни в усіх верствах населення, вплинули на традиційні системи соціальних та культурних цінностей.

Негативні явища, викликані прийняттям не завжди продуманих, поспішних рішень в політиці та економіці, привели до зниження життєвого рівня людей, росту безробіття та злочинності. В умовах поляризації прибутків населення та його окремих груп, збільшення ролі грошей в житті суспільства у розкрадачів все більший інтерес викликають залізничні перевезення, що привертають злочинців різноманітністю, високою вартістю, відносною доступністю та високою ліквідністю окремих видів вантажів. Досить частото до організації та скоєння розкрадань із рухомого складу на залізничному транспорті залучаються неповнолітні. Це складає особливу небезпеку економіці держави та значно ускладнює виховання молодого покоління.

З іншого боку серед криміналістичних публікацій важко знайти ґрунтовні роботи з цієї проблематики. Окремі моменти протидії крадіжкам вантажів висвітлювалися на сторінках таких дисертацій: Кушнір Г.А. «Розслідування розкрадань вантажів при контейнерних перевезеннях залізничним транспортом», Вишня О.В. «Виявлення та розслідування викрадань вантажів на залізничному транспорті на основі методів і засобів вагового контролю», Пиріг І.В. «Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті». Але зазначені дослідження були присвячені лише дотичним проблемам, проводилися досить давно і не розкривають, звичайно, багатьох сторін цієї проблеми.

Виходячи з вищевикладеного обрана тема є актуальною і потребує поглибленого вивчення та докладного дослідження за викладеним планом.

Для розробки криміналістичної характеристики та встановлення особливостей розслідування крадіжок вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту автор використав фундаментальний доробок вчених криміналістів України: Аленіна Ю.П., Антонова К.В., Бахіна В.П., Берназа В.Д., Варфоломєєвої Т.В., Весельського В.К., Волобуєва А.Ф., Галагана В.І., Гончаренка В.Г., Журавля В.А., Іщенко А.В., Карпова Н.С., Кириченко О.А., Клименко Н.І., Колесніченко О.Н., Коновалової В.Є., Корж В.П., Костицького М.В., Котюка І.І., Кузьмічова В.С., Лисенка В.В., Лисиченка В.К., Лук'янчикова Є.Д., Лукашевича В.Г., Матусовського Г.А., Орлова Ю.Ю., Погорецького М.А., Салтевського М.В., Сегая М.Я., Снігерьова О.П., Стахівського С.М., Тищенко В.В., Удалової Л.Д., Фридмана І.Я., Шепітька В.Ю. та інших, а також вчених-криміналістів близького зарубіжжя: Аверьянової Т.В., Белкіна Р.С., Вінберга А.І., Возгіна І.О., Грамовича Г.І., Дулова А.В., Ейсмана О.О., Зуєва Є.І., Іщенко Є.П., Іщенко П.П., Махова В.І., Ратінова О.Р., Селіванова М.О., Сорочотягіна І.М., Строговича М.С., Шиканова В.І., Шляхова О.Р. та інших.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до Комплексної програми профілактики злочинів на 2007-2009 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України №1767 від 20 грудня 2006 року та тематики пріоритетних напрямків фундаментальних та прикладних досліджень вищих навчальних закладів та наукових установ МВС України на період 2004-2009 роки, затвердженої наказом МВС України № 755 від 05 липня 2004 року. Дисертація відповідає планам проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Київського національного університету внутрішніх справ на 2007-2010 рр. Тема зареєстрована Координаційним бюро Академії правових наук України (реєстраційний № 673, 2007 р.).

Мета і завдання дослідження полягає в розробці теоретичних засад та методичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності розслідування та попередження крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту, скоєних неповнолітніми, подальше удосконалення діяльності правоохоронних органів.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення наступних *завдань*:

- конкретизувати криміналістичну характеристику розкрадань вантажів на залізничному транспорті;
- розробити основи криміналістичної характеристики викрадань вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту;
- встановити способи скоєння крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту, що використовують неповнолітні;
- класифікувати способи скоєння крадіжок вантажів неповнолітніми із рухомого складу залізничного транспорту;
- окреслити слідові картини, що формується при скоєнні неповнолітніми розкрадань вантажів з рухомого складу залізничного транспорту;
- охарактеризувати чинники, що впливають на скоєння неповнолітніми зазначених видів злочинів;
- висвітлити особливості особи неповнолітніх, що скоюють зазначені види злочинів;
- виділити типові слідчі ситуації, що складаються на початковому етапі розслідування, окреслити типові слідчі версії та основні напрямки розслідування крадіжок вантажів;
- розглянути основні положення організації та тактики проведення окремих слідчих дій при розслідуванні даної категорії злочинів;
- встановити причини та умови, що сприяють скоєнню даного виду злочинів та визначити ефективні засоби по їх запобіганню.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що складаються в діяльності правоохоронних органів при розслідуванні крадіжок вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту.

Предмет дослідження – криміналістична характеристика та особливості розслідування крадіжок вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектико-матеріалістичний метод наукового пізнання соціально-правових явищ і загальнонаукові та спеціальні методи, що базуються на ньому.

Так, застосовувався порівняльно-правовий метод під час аналізу думок науковців та практиків щодо досліджуваної проблематики, норм матеріального і процесуального права, наукових категорій, визначень та підходів (розділ 1). При встановленні способів скоєння та приховування даної категорії злочинів та особливостей слідової картини застосовувались формально-логічний метод та методи системно-структурного та статистичного аналізу (розділ 1). Під час дослідження особи злочинця та інших елементів криміналістичної характеристики застосовувались методи порівняння, типологічний, кількісного і якісного аналізу (розділ 1). Метод аналізу та синтезу – при розробці структури криміналістичної характеристики, визначенні кола обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування, формулювання висновків з проблемних питань, які висвітлюються в дисертації (розділ 2). При обґрунтуванні висновків з позиції законів формальної логіки застосовувався логіко-юридичний метод, методи індукції та дедукції при конкретизації понять та категоріального апарату дослідження, конструюванні вихідних посилок, виділення типових слідчих ситуацій та завдань розслідування (розділ 2), аналогії – встановленні подібностей в ознаках та властивостях технологій злочинної діяльності та в її механізмі, а також в методах і прийомах розслідування (розділ 3). Для аналізу й узагальнення емпіричної бази (кримінальних справ та результатів анкетування) використовувався статистичний метод (розділи 1,2,3).

Правову базу дослідження складають Конституція України, закони України та постанови Верховної Ради України, укази Президента України, міжнародні договори, ратифіковані Україною, конвенції, угоди, декрети та постанови Кабінету Міністрів України, постанови пленуму Верховного Суду України, Кримінальний кодекс України, Кримінально-процесуальний кодекс України та інші нормативно-правові документи України, що регулюють суспільні відносини у сфері попередження, розкриття та розслідування злочинів, відомчі та міжвідомчі нормативно-правові акти та інструктивні документи МВС України.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження є монографії, підручники та навчальні посібники, збірники наукових статей, матеріали періодичної преси, що відносяться як до науки криміналістики, так і до кримінального права, кримінального процесу, юридичної психології, кримінології, соціології, теорії ОРД, передовий досвід криміналістів як близького так і далекого зарубіжжя.

Емпіричну базу дослідження складають результати анкетування 113 співробітників органів дізнання, 125 слідчих і 98 експертів-криміналістів транспортної міліції; вивчення 250 кримінальних справ, розслідуваних слідчими Лінійних управлінь на Південно-Західній, Придніпровській та Донецькій залізницях МВС України на транспорті за період з 1996 по 2009рр.; аналіз зведених статистичних даних «Про результати службової діяльності науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів (НДЕКЦ) при ГУМВС, УМВС, УМВСТ України» за 1999-2009 рр. При підготовці дисертації використовувався

власний досвід практичної роботи на посаді слідчого СВ ЛВ на ст. Ясинувата УМВС України на Донецькій залізниці з 2006 по 2007 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що проведеним дослідженням сформульовано ряд наукових положень, висновків і рекомендацій, які в своїй сукупності мають значення для науки та практики. До найбільш суттєвих із них слід віднести:

вперше:

- розроблені основи криміналістичної характеристики злочинів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту;

- розкрита слідова картина, що формується при скоєнні неповнолітніми розкрадань вантажів з рухомого складу залізничного транспорту

- висвітлені способи скоєння крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту, що використовують неповнолітні;

- охарактеризовані чинники, що впливають на скоєння неповнолітніми зазначених видів злочинів;

дістало подальшого розвитку:

- розкриття змісту загальної криміналістичної характеристики викрадань вантажів з рухомого складу залізничного транспорту;

- висвітлення особливостей особи неповнолітніх, що скоюють зазначені види злочинів;

- систематизація способів скоєння крадіжок вантажів неповнолітніми із рухомого складу залізничного транспорту;

- уявлення про типові слідчі ситуації, що складаються на початковому етапі розслідування злочинів зазначеної категорії;

- положення про типові слідчі версії та основні напрямки розслідування крадіжок вантажів;

удосконалено:

- тактика проведення окремих слідчих дій при розслідуванні крадіжок вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту;

- окремі положення щодо можливостей профілактики розкрадань вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані результати дослідження застосовуються у: *навчальному процесі* – під час проведення семінарів та практичних занять та використовуються при вивченні курсу криміналістики (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів Департаменту освіти і науки МВС України від 09.06.2009 р.); *правозастосовній діяльності* – при розробці методичних рекомендацій щодо підвищення ефективності слідчих підрозділів (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність Головного Слідчого Управління МВС України від 28.05.2009 р.).

Апробація результатів дисертації. Дисертація підготовлена на кафедрі криміналістики Київського національного університету внутрішніх справ, представлена й обговорена на її засіданнях.

Основні теоретичні висновки та пропозиції, які містяться в дисертації, були оприлюднені на науково-практичній конференції 7 грудня 2007 року «Кримінальний процес України в контексті європейських стандартів судочинства», м. Київ; Міжнародній науково-практичній конференції 24 листопада 2006 року «Криміналістичні та процесуальні проблеми, що виникають під час проведення слідчих дій», м. Донецьк; Науково-практичній конференції 3 квітня 2009 року «Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій діяльності», м. Київ; Загальноуніверситетській підсумковій науково-теоретичній конференції, присвяченій Дню науки 15 травня 2009 року «Актуальні проблеми сучасної юридичної науки: наука і практика», м. Київ; Науково-практичній конференції 16 жовтня 2009 року «Криміналістика у протидії злочинності», м. Київ.

Публікації. Основні положення дисертації відображені у п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України, а також у п'ятьох тезах наукових доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою і завданнями дослідження, відповідає логіці наукового пошуку й вимогам ВАК України і складається зі вступу, трьох розділів, що поділені на вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (204 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації 241 сторінку, обсяг основного тексту – 218 сторінок, список використаних джерел – 16 сторінок, додатки – 7 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначено об'єкт і предмет дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мету, основні завдання, методи, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, наведено дані про їх апробацію та впровадження, щодо публікацій, структуру та обсягу роботи.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика крадіжок вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту», що складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1. «Сучасне розуміння криміналістичної характеристики злочинів»* дисертант пропонує розуміти криміналістичну характеристику злочину як розроблений наукою і практикою комплекс відомостей (інформації) про криміналістично значущі ознаки, обставини та інші риси конкретного виду (групи) злочинних діянь, що відображають закономірні зв'язки між ними і виявляються зовні як система матеріальних і інтелектуальних слідів, що мають важливе організаційне і тактичне значення для розкриття кожного виду злочинів.

Дисертантом відзначається, що криміналістична характеристика зазначених видів злочинів дає об'єктивне уявлення про злочин та вказує на його ознаки, що є відповідними для методики розслідування, тобто утримувати інформацію про обстановку, в якій крадіжка була скоєна; про предмет злочинного посягання; про спосіб скоєння (діях з підготовки, скоєння і приховування злочину); відомостях, наявних в перевізних документах; механізмі слідоутворення і особи злочинця.

З урахуванням результатів аналізу доробку інших вчених, дисертант пропонує наступні елементи криміналістичної характеристики злочинів: предмет безпосереднього злочинного посягання (найрізноманітніші об'єкти органічного та неорганічного походження), спосіб скоєння злочину в його широкому розумінні (обставини приготування, вчинення і приховування злочину, образ дії суб'єкта, що використовується для досягнення поставленої мети), типова «слідова картина» в її широкій інтерпретації (сукупність джерел матеріальних та ідеальних відображень у навколишній матеріальній обстановці вчиненого злочину) та особа злочинця (опис людини як соціально-біологічної системи, властивості та ознаки її відображаються у матеріальному середовищі).

У підрозділі 1.2. «Способи скоєння крадіжок» дисертант дав класифікацію основних способів скоєння крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту, що притаманні неповнолітнім.

З'ясовано, що на вибір злочинцями конкретного способу скоєння злочину впливають чинники об'єктивного і суб'єктивного характеру. До об'єктивних слід віднести: а) особливості обстановки і місця скоєння злочину; б) час скоєння злочину; в) предмет злочинного посягання, його якісні і кількісні ознаки; г) наявність знарядь злочину; ґ) можливість здійснення підготовчих дій; д) наявність співучасників; е) ступінь захищеності і охорони вантажу від злочинного посягання; є) конструктивні особливості об'єктів рухомого складу; ж) можливість здійснення дій із приховування крадіжки; з) спосіб проникнення на об'єкт залізничного транспорту. Чинниками суб'єктивного характеру є: а) наявність у злочинця професійних знань і досвіду скоєння крадіжок; б) службове положення злочинця і його відношення до роботи на залізниці; в) фізичний стан і психологічні особливості особи злочинця; г) знання ним правил перевезення вантажів, організації роботи різних служб залізничного транспорту (комерційною, вантажною і ін.), технологічного процесу роботи станції.

Для створення методики розслідування справ даної категорії доцільно класифікацію способів скоєння крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту дати щодо класифікацій усередині його основних елементів, тобто усередині способів підготовки, безпосереднього скоєння крадіжок вантажів і приховування даних злочинів.

У підрозділі 1.3. «Слідова картина та особа злочинця скоєння крадіжок» автором підкреслюється, що місце скоєння крадіжки в 79,0 % випадків не збігається з місцем її виявлення. Часто вони знаходяться за багато сотень і навіть тисячі кілометрів один від одного. Тому виявлення крадіжки на станції призначення, сортування вантажу або на проміжних станціях ще не свідчить про те, що саме в цьому місці було скоєння злочину.

Проведені автором дослідження свідчать, що розкрадання вантажу здійснюються в наступних місцях: на проміжних станціях - в 36,8% випадках; на ділянках перегонів, постах, роз'їздах - 20,3%; на станціях навантажування, формування (відправлення) рухомого складу - 19,3%; на станціях прибуття вагонів - 17,9%; у інших місцях - 5,7% випадків.

Час скоєння крадіжки вантажів працівниками залізниці обумовлений робочим (службовим) поняттям часу (протягом зміни або після неї), часткою технологічного процесу перевезення і стадією перевізного процесу.

Автор зазначає, що найбільш типові сліди виявляються там, де вантаж знаходився до його розкрадання (у рухомому складі), або в місцях, де вантаж був виявлений після скоєння злочину, а також на предметах злочинного посягання (самому вантажі, його тарі і упаковці).

Дисертантом надається опис особи неповнолітнього злочинця. Результати досліджень показали, що найбільша кількість слідів неповнолітніх фіксується на підлозі, стінах і стелі рухомого складу - 26,4% випадків; на ділянці залізничної станції - 17,3%; на ділянці залізничної колії (перегону) - 10,4%; на пломбах і закручуваннях - 21,1%; на вантажі, його тарі і упаковці - 24,8%. Аналіз вивченої кримінальної практики показав, що в 27,3% випадків крадіжок вантажів з рухомого складу суб'єктом злочину є одна особа, а в 72,7% - група з двох і більше осіб.

Розділ 2 «Особливості порушення кримінальної справи. Типові слідчі ситуації при розслідуванні крадіжок вантажів на залізничному транспорті», що складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Особливості порушення кримінальної справи» відзначається, що успішне розслідування крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту і викривання осіб, винних в їх скоєнні, в значній мірі забезпечуються обґрунтованим і своєчасним порушенням кримінальної справи, швидким і якісним проведенням первинних слідчих дій і оперативно-розшукових заходів. За своїм змістом стадія порушення кримінальної справи не зводиться лише до винесення слідчим постанови. Вона включає систему дій і рішень, направлених на з'ясування дійсної події і встановлення в неї ознак конкретного складу злочину, а також закріплення отриманих відомостей. Таким чином, у стадії порушення кримінальної справи має місце кримінально-процесуальне доказування.

У підрозділі 2.2. «Типові слідчі ситуації та основні напрямки розслідування крадіжок вантажів, скоєних неповнолітніми» дисертантом наводиться класифікація типових слідчих ситуацій на початковому та подальшому етапах розслідування крадіжок вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту. В основу пропонованої класифікації покладена абсолютна кількість випадків по ступеню їх частоти в слідчій практиці. Дисертант виділяє наступні слідчі ситуації: а) є ознаки, що вказують на скоєння злочину, проте немає відомостей про осіб, що скоїли крадіжку, і не виявлений вантаж але відомий вагон (контейнер), з якого він був викрадений (59,6% випадків). б) є ознаки, що вказують на скоєння злочину, особи, що підозрюються в скоєнні крадіжки вантажу, затримані; відомий вагон (контейнер), з якого вантаж був викрадений, але він не виявлений (14,2%); в) є ознаки, що вказують на скоєння злочину, виявлений викрадений вантаж, проте немає відомостей про осіб, що скоїли крадіжку, і немає відомостей про вагон (контейнер), з якого вантаж був викрадений (11,1%); г) є ознаки, що вказують на скоєння злочину, є відомості про осіб, що скоїли крадіжку, відомий вагон (контейнер), з якого вантаж був викрадений, але він не виявлений і особи не затримані (6,8%); г) є ознаки, що вказують на скоєння злочину; особа, підозрювана в скоєнні крадіжки, затримана,

виявлений вантаж і відомий вагон (контейнер), з якого він був викрадений (5,2%). Інші слідчі ситуації (3,1%) не типові для крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту, не мають стійкої закономірності утворення і не можуть бути покладені в основу створення методики розслідування даного виду злочину.

У підрозділі 2.3. *«Висування слідчих версій та планування розслідування»* зазначається, що типові версії, викладені як в спеціальній літературі, так і в матеріалах розслідування конкретних кримінальних справ, не завжди є досить систематизованими. Автор відзначає, що певній типовій слідчій ситуації повинна відповідати група типових версій при плануванні розслідування крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту.

При розслідуванні крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту доцільно, поряд із загальним і індивідуальними планами розслідування, використовувати допоміжні засоби планування: схеми структури злочинної групи, злочинних зв'язків співучасників, документообігу, руху товарно-матеріальних цінностей; структури технологічного процесу обробки вагонів і вантажу; картки на обвинувачених з вказівкою інкримінованих кожному епізодів злочину, наявність доказів та ін.; список зв'язків обвинувачених; звідний план роботи по декільком кримінальним справам та ін.

Розділ 3 «Особливості проведення окремих слідчих дій по справах про крадіжки вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту», що складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Особливості проведення початкових слідчих дій»* дисертантом зазначаються особливості провадження окремих слідчих дій у справах про крадіжки вантажів з рухомого складу залізничного транспорту. Автор систематизує їх таким чином: на початковому етапі розслідування проводяться такі слідчі дії, як огляд місця події, місця виявлення викраденого вантажу і прилеглих територій; виїмка; огляд документів; допит свідків; допит підозрюваних; обшук; призначення експертиз. Первинні слідчі дії у справах про крадіжки вантажів з рухомого складу залізничного транспорту мають свої особливості. Залежно від слідчої ситуації порядок проведення даних слідчих дій може бути змінений. Головне, щоб проводилися вони цілеспрямовано і процесуально грамотно, адже на подальшому етапі розслідування слідчому доводиться неодноразово повертатися до їх результатів, і від того, наскільки своєчасно будуть отримані основні докази, залежить успіх розслідування у кримінальній справі. На подальшому етапі розслідування найбільш типовими слідчими діями є допит обвинувачених; очна ставка; пред'явлення для пізнання; перевірка показань на місці. Запропоновані рекомендації щодо тактики проведення окремих слідчих дій обумовлені етапами розслідування і сучасними вимогами законодавства.

У підрозділі 3.2. *«Діяльність слідчого по виявленню та усуненню причин та умов, що сприяють скоєнню неповнолітніми крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту»* автором зазначається, що з метою попередження крадіжок вантажів на залізничному транспорті органами внутрішніх справ на транспорті проводяться загальнопрофілактичні (направлені на виявлення й усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню) та індивідуально-профілактичні заходи відносно осіб, від яких, судячи по їх

антигромадській поведінці можна очікувати скоєння таких злочинів. Профілактичні заходи здійснюються за трьома основним напрямками: 1. Виявлення причин та умов, які сприяють вчиненню крадіжок вантажів, розробка та здійснення заходів по їх усуненню. 2. Виявлення осіб, від яких, судячи по достовірно встановлених фактах їх протиправної поведінки, можна очікувати вчинення крадіжок вантажів і вжиття відносно таких осіб заходів виховного впливу відносно до чинного законодавства. 3. Встановлення осіб, які замишляють або підготовлюють крадіжки вантажів і вжиття заходів по запобіганню цим злочинам на стадії підготовки або замаху.

Ефективність профілактичної роботи органів внутрішніх справ на транспорті в багатьох випадках визначається повнотою виявлення не тільки загальних причин та умов, сприяючих вчиненню крадіжок вантажів, а й специфічних, які характерні для тільки для залізничного транспорту.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження, виконаного на основі аналізу чинного законодавства України, а також практики його реалізації, теоретичного осмислення наукових праць вчених, сформульовані основні результати та пропозиції, які мають теоретичне і практичне значення і полягають у такому:

1. Криміналістична характеристика крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту повинна не лише давати об'єктивне уявлення про злочин, але й вказувати на його ознаки, розслідування, що є відправними для методики, тобто утримувати інформацію про обстановку, в якій крадіжка була скоєна; про предмет злочинного посягання; про спосіб скоєння (діях з підготовки, скоєння і приховування злочину); відомостях, наявних в перевізних документах; механізмі слідоутворення і особи злочинця.

2. Як показує аналіз практики розслідування справ даної категорії, на вибір злочинцями конкретного способу скоєння злочину впливають чинники об'єктивного і суб'єктивного характеру. До об'єктивних слід віднести: а) особливості обстановки і місця скоєння злочину; б) час скоєння злочину; в) предмет злочинного посягання, його якісні і кількісні ознаки; г) наявність знарядь злочину; г) можливість здійснення підготовчих дій; д) наявність співучасників; е) ступінь захищеності і охорони вантажу від злочинного посягання; є) конструктивні особливості об'єктів рухомого складу; ж) можливість здійснення дій із приховування крадіжки; з) спосіб проникнення на об'єкт залізничного транспорту. Чинниками суб'єктивного характеру є: а) наявність у злочинця професійних знань і досвіду скоєння крадіжок; б) службове положення злочинця і його відношення до роботи на залізниці; в) фізичний стан і психологічні особливості особи злочинця; г) знання ним правил перевезення вантажів, організації роботи різних служб залізничного транспорту (комерційною, вантажною і ін.), технологічного процесу роботи станції.

Для створення методики розслідування справ даної категорії доцільно класифікацію способів скоєння крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту дати щодо класифікацій усередині його основних елементів, тобто

усередині способів підготовки, безпосереднього скоєння крадіжок вантажів і приховування даних злочинів.

3. Аналіз вивчених нами кримінальних справ дозволяє зробити висновки про те, що предметом злочинного посягання в 39% випадків є штучні вантажі (промтовари, продукти харчування, розфасовані винні, горілчані вироби і тому подібне), в 26% - частки автотранспортної і сільськогосподарської техніки, в 17% - наливні (спирт, бензин, газ, нафта, масло і тому подібне), в 12% - насипні вантажі (зерно, вугілля, каміння і тому подібне) і в 6% - навалювальні (ліс, пиломатеріали, сортовий прокат і т.п.). Таким чином, з вагонів і контейнерів викрадається 47% вантажу, з платформ і на піввагонів - 37%, а з цистерн - 16% від викраденого вантажу.

Для організації розшуку викраденого майна, відшкодування матеріального збитку, заподіяного злочином, принципове значення мають кількісні і якісні ознаки не лише предмету посягання, але і ознаки супутніх об'єктів (упаковки, тари).

4. Специфіка розслідування розкрадань вантажу визначається відстанню перевезення від пункту передачі вантажу для транспортування до місця виявлення крадіжки, часом виявлення розкрадання, видами транспортних засобів, що використовуються для перевезення вантажу. Як показав аналіз вивчених кримінальних справ, місце скоєння крадіжки в 79% випадків не збігається з місцем її виявлення. Часто вони знаходяться за багато сотень і навіть тисячі кілометрів один від одного. Тому виявлення крадіжки на станції призначення, сортування вантажу або на проміжних станціях ще не свідчить про те, що саме в цьому місці було скоєння злочину.

Проведені нами дослідження свідчать, що розкрадання вантажу здійснюються в наступних місцях: на проміжних станціях - в 36,8% випадках; на ділянках перегонів, постах, роз'їздах - 20,3%; на станціях навантажування, формування (відправлення) рухомого складу - 19,3%; на станціях прибуття вагонів - 17,9%; у інших місцях - 5,7% випадків.

Час скоєння крадіжки вантажів працівниками залізниці обумовлений робочим (службовим) поняттям часу (протягом зміни або після неї), часткою технологічного процесу перевезення і стадією перевізного процесу. Вибір часу скоєння крадіжок вантажів особами, не пов'язаними із роботою на залізничному транспорті, обумовлений його астрономічним поняттям.

5. Встановити маршрут і час проходження рухомого складу, найбільш вірогідні місця крадіжки вантажу, а також виявити коло осіб, які могли бути причетні до крадіжки вантажу з рухомого складу, допоможе вивчення перевізних документів, а також акту загальної форми, комерційного акту, деяких облікових книг і інших документів.

6. Аналіз практики розслідування кримінальних справ вказаної категорії дозволяє зробити висновки, що найбільш типові сліди виявляються там, де вантаж знаходився до його розкрадання (у рухомому складі), або в місцях, де вантаж був виявлений після скоєння злочину, а також на предметах злочинного посягання (самому вантажі, його тарі і упаковці).

Результати досліджень показали, що найбільша кількість слідів фіксується на підлозі, стінах і стелі рухомого складу - 26,4% випадків; на ділянці залізничної

станції - 17,3%; на ділянці залізничної колії (перегону) - 10,4%; на пломбах і закручуваннях - 21,1%; на вантажі, його тарі і упаковці - 24,8%.

7. Вивчення практики розслідування крадіжок вантажів дає можливість класифікувати слідчі ситуації, що виникають при цьому:

А) слідчі ситуації початкового етапу розслідування:

- є ознаки, що вказують на скоєння злочину, проте відсутні відомості про осіб, що скоїли крадіжку, і не виявлений вантаж, але відомий вагон (контейнер), з якого він був викрадений. Залежно від місця виявлення нестачі дана ситуація поділяється на дві групи. До першої слід віднести ситуації, коли нестача виявлена в комерційно справному вагоні (контейнері), а до другої - коли нестача виявлена у вагоні (контейнері), що знаходився в комерційно несправному стані (з комерційним браком);

- є ознаки, що вказують на скоєння злочину, особи, що підозрюються в скоєнні крадіжки вантажу, затримані; відомий вагон (контейнер), з якого вантаж був викрадений, але він не виявлений;

- є ознаки, що вказують на скоєння злочину; виявлений викрадений вантаж, проте немає відомостей про осіб, що скоїли крадіжку і невідомий вагон (контейнер), з якого вантаж був викрадений;

- є ознаки, що вказують на скоєння злочину, є відомості про особи, що скоїли крадіжку, відомий вагон (контейнер), з якого вантаж був викрадений, але він не виявлений і особи не затримані;

- є ознаки, що вказують на скоєння злочину, особа, що підозрюється в скоєнні крадіжки, затримано, виявлений вантаж і відомий вагон (контейнер), з якого він був викрадений.

Б) слідчі ситуації подальшого етапу розслідування:

- встановлені всі співучасники крадіжки, і лише деякі з них визнали свою провину в скоєному злочині;

- встановлені всі співучасники крадіжки, кожен з них заперечує свою причетність до скоєного злочину;

- встановлені всі співучасники, проте є початкові дані про скоєння групою і інших злочинів;

- встановлені всі співучасники крадіжки, і кожен з них сприяє слідству.

8. Аналіз наукових робіт і практики розслідування крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту свідчить, що типові версії, викладені як в спеціальній літературі, так і в матеріалах розслідування конкретних кримінальних справ, не завжди є досить систематизованими. На нашу думку, певній типовій слідчій ситуації повинна відповідати група типових версій при плануванні розслідування крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту.

9. При розслідуванні крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту доцільно, поряд із загальним і індивідуальними планами розслідування, використовувати допоміжні засоби планування: схеми структури злочинної групи, злочинних зв'язків співучасників, документообігу, руху товарно-матеріальних цінностей; структури технологічного процесу обробки вагонів і вантажу; картки на обвинувачених з вказівкою інкримінованих кожному епізодів злочину, наявність

доказів та ін.; список зв'язків обвинувачених; звідний план роботи але декільком кримінальним справам та ін.

10. Встановлення особливостей провадження окремих слідчих дій у справах про крадіжки вантажів з рухомого складу залізничного транспорту робить можливим систематизувати їх таким чином:

- на початковому етапі розслідування проводяться такі слідчі дії, як огляд місця події, місця виявлення викраденого вантажу і прилеглих територій; виїмка; огляд документів; допит свідків; допит підозрюваних; обшук; призначення експертиз;

- на подальшому етапі розслідування найбільш типовими слідчими діями є допит обвинувачених; очна ставка; пред'явлення для пізнання; перевірка показань на місці.

Запропоновані рекомендації щодо тактики проведення окремих слідчих дій обумовлені етапами розслідування і сучасними вимогами законодавства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кудлай П. О. Попередження крадіжок вантажів / П. О. Кудлай // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 11. – С. 43–46.

2. Кудлай П. О. Способи скоєння неповнолітніми крадіжок вантажів на залізничному транспорті / П. О. Кудлай // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 6. – С. 160–163.

3. Кудлай П. О. Висування слідчих версій та планування розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті / П. О. Кудлай // Наше право. – 2009. – № 2. – С. 117–120.

4. Кудлай П. О. Особливості порушення кримінальної справи по крадіжкам вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту / П. О. Кудлай // Наше право. – 2009. – № 3. – С. 89–92.

5. Кудлай П. О. Тактичні операції та комбінації при проведенні слідчих дій на подальшому етапі розслідування крадіжок вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту / П. О. Кудлай // Кримський юридичний вісник. – Сімферополь, 2010. – Вип. 1 (8), Ч. II. – С. 106–114.

6. Кудлай П.О. Розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті / П.О. Кудлай // Кримінальний процес України в контексті європейських стандартів судочинства : Матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 грудня 2007 р.) / Ред. кол. : О.М. Джужа, М.В. Бочкарьов, С.М. Стахівський та ін. – К. : Київський нац. ун-т внутр. справ. – 2008. – С. 83–84.

7. Кудлай П. О. Слідчі дії на стадії порушення кримінальної справи / П. О. Кудлай // Криміналістичні та процесуальні проблеми, що виникають під час проведення слідчих дій : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Донецьк, 24 листопада 2006 року. – Донецьк : ООО Норд Комп'ютер. – 2006. – С. 289–291.

8. Кудлай П. О. Криміналістична характеристика злочинів, скоєних неповнолітніми / П. О. Кудлай // Засади кримінального судочинства та їх

реалізація в законотворчій діяльності : Тези доповідей та повідомлень науково-практичної конференції (Київ, 3 квітня 2009 року). Видання присвячене пам'яті професора А.Я. Дубинського. – К. : Атіка. – 2009. – С. 613–615.

9. Кудлай П. О. Висування слідчих версій та планування розслідування у справах про крадіжки вантажів, учинених неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту / П. О. Кудлай // Актуальні проблеми сучасної юридичної науки : наука і практика : тези загальноуніверситетської підсумкової наук.-теорет. конф., присвяченої Дню науки [текст] / за ред. О. М. Джужі. – К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ. – 2009. – С. 35–36.

10. Кудлай П. О. Деякі особливості проведення слідчих дій з неповнолітніми / П. О. Кудлай // Криміналістика у протидії злочинності : Тези доповідей науково-практичної конференції (Київ, 16 жовтня 2009 року). Видання присвячене 45-річчю кафедри криміналістики Київського національного університету внутрішніх справ. – К. : «Хай-Тек Прес». – 2009. – С. 372–375.

АНОТАЦІЯ

Кудлай П.О. Криміналістична характеристика та особливості розслідування крадіжок вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. - Київський національний університет внутрішніх справ, Київ, 2010.

Дисертацію присвячено особливостям розслідування крадіжок вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту. Розроблені основи криміналістичної характеристики злочинів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту, розкрита слідова картина, що формується при скоєнні неповнолітніми розкрадань вантажів з рухомого складу залізничного транспорту. Також автором висвітлені способи скоєння крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту, що використовують неповнолітні та охарактеризовані чинники, що впливають на скоєння зазначених видів злочинів. Дисертантом розкрито зміст загальної криміналістичної характеристики викрадань вантажів з рухомого складу залізничного транспорту, висвітлені особливості особи неповнолітніх, що скоюють зазначені види злочинів.

Ключові слова: залізничний транспорт, неповнолітні, крадіжки вантажів, слідчі дії, розслідування.

АННОТАЦИЯ

Кудлай П.А. Криминалистическая характеристика и особенности расследования краж грузов, совершенных несовершеннолетними с подвижного состава железнодорожного транспорта. - Рукопись.

Диссертация на получение научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 - криминальный процесс и криминалистика; судебная

экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. - Киевский национальный университет внутренних дел, Киев, 2010.

Диссертация посвящена особенностям расследования краж грузов, совершенных несовершеннолетними из подвижного состава железнодорожного транспорта. Разработаны основы криминалистической характеристики преступлений, совершенных несовершеннолетними из подвижного состава железнодорожного транспорта, раскрыта следовая картина, которая формируется при совершении краж грузов из подвижного состава железнодорожного транспорта.

Также автором выделены способы совершения краж грузов из подвижного состава железнодорожного транспорта, которые используют несовершеннолетние и охарактеризованы факторы, которые влияют на совершение данных видов преступлений. Диссертантом раскрыто содержание общей криминалистической характеристики краж грузов из подвижного состава железнодорожного транспорта, выделены особенности личности несовершеннолетних, которые совершают данные виды преступлений, проведена систематизация способов совершения краж грузов из подвижного состава железнодорожного транспорта, усовершенствована тактика проведения отдельных следственных действий при расследовании краж грузов, совершенных несовершеннолетними из подвижного состава железнодорожного транспорта и отдельные положения, относящиеся к возможностям профилактики данных преступлений.

Также автор более детально раскрывает представления о типичных следственных ситуациях, которые складываются на начальном этапе расследования преступлений вышеуказанной категории, а также получили дальнейшее развитие положения про типичные следственные версии и основные направления расследования краж грузов, совершенных несовершеннолетними из подвижного состава железнодорожного транспорта.

На основе анализа работ ученых-криминалистов, а также обобщения следственной практики исследованы особенности отдельных следственных действий, проводимых на начальном этапе расследования краж грузов, совершенных несовершеннолетними из подвижного состава железнодорожного транспорта.

В работе раскрыта связь проводимого исследования с научными программами, планами и темами, определены цель, объект и предмет, перечислены задачи и методы, используемые при исследовании данной темы.

Ключевые слова: железнодорожный транспорт, несовершеннолетние, кражи грузов, следственные действия, расследование.

SUMMARY

Kudlay P.A. Criminalistics characteristic features and investigation of cargo thefts committed by minors of railway rolling stock. - Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of sciences, specialty 12.00.09 - Criminal Procedure and Criminalistics, Judicial Expertise, Operational-search activity. - Kyiv National University of Internal Affairs, Kyiv, 2010.

The thesis is investigating the characteristics of cargo thefts committed by minors of railway rolling stock. More specific criminological characteristics of cargo thefts carried minors from railway rolling stock, classified methods of committing theft of goods from railway rolling stock using minors; Trace outlines the features and picture underage persons who commit these crimes, revealed factors that influence their behavior in the process of preparing and committing a crime, and also in pre-trial investigation; Investigators selected typical situations that consist of initial investigation, investigators developed the standard version and the key cargo theft investigation, the causes and conditions that promote the commission of this type of crime and identify effective means to prevent them.

Keywords: railway transport, minors, theft of cargo, investigatory actions, investigation.